

AZ ISKOLAI KORTÁRS ERŐSZAK MAGYARORSZÁGON A BÜNTETŐJOGI SZABÁLYOZÁS TÜKRÉBEN

Galaczi Kitti

1. Bevezetés

Az 1970-es évek elejétől kezdve egyre nagyobb teret és figyelmet kap az iskolai erőszak kérdése. A probléma egyre inkább kikerülhetetlen, számos formája van és megjelenhet bárhol és bármikor. Az utóbbi években egyre súlyosabbak a tendenciák arra vonatkozóan hogyan nő az iskolások egymás közötti bántalmazása, ami a kortárs erőszak (a továbbiakban: *bullying*) valódi formája. Hiába van egyre nagyobb törekvés a *bullying* visszaszorítására, úgy tűnik az iskolai zaklatások száma nem csökken. Dolgozatomban arra keresem a választ, hogy a *bullying* hogyan jelenik meg a napjainkban Magyarországon, továbbá, hogy mi számít iskolai kortárs erőszaknak, valamint, hogy milyen bűncselekmények válnak meg az iskolai erőszak keretein belül a diákok körében? Mindezekkel összefüggésben tanulmányom hipotézise, hogy a Büntető Törvénykönyv tényállásai nem fedik le a *bullying* minden esetét. Kutatásomban a hazai szakirodalom feldolgozására támaszkodtam.

2. Iskolai kortárs erőszak

Az iskolai erőszak fogalma nem található meg a gyermekvédelmi, oktatási és közpolitikai jogalkotásban sem.¹ Több nemzetközi és hazai dokumentum is

¹ Gyurkó Szilvia – Virág György: *Az iskolai erőszak megítélésének különbségei és hasonlóságai a gyermekvédelmi és az oktatási intézményrendszerben*. Budapest, 2009. 10.

szabályozza a fizikai vagy pszichikai cselekmények egymás elleni elkövetését a gyermekek körében.

A cselekmény alanyait, vagyis a gyermek fogalmát kell először tisztázni. Többek között ezt a gyermek jogairól szóló New Yorki Egyezmény 1. cikke fogalmazza meg, mely alapján a gyermekek, azok a személyek, akik a 18. életévüket nem töltötték be.² A gyermekek jogairól Magyarország Alaptörvényének a XVI. cikke rendelkezik, miszerint „Minden gyermeknek joga van a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges védelemhez és gondoskodáshoz.”³ A 995/B/1990. számú AB határozat deklarálja, hogy „a gyermek ember, akit minden olyan alkotmányos alapvető jog megillet, mint mindenki mást, de ahhoz, hogy a jogok teljességével képes legyen élni, biztosítani kell számára az életkorának megfelelő minden feltételt a felnőtté válásához.”⁴ A gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény alapján „a gyermeknek joga van a testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését, egészséges felnevelkedését és jólétét biztosító saját családi környezetében történő nevelkedéshez.” Az iskolai erőszak szempontjából pedig különösen fontos, hogy a törvény kimondja:

„A gyermeknek joga van emberi méltósága tiszteletben tartásához, a bántalmazással – fizikai, szexuális vagy lelki erőszakkal –, az elhanyagolással és az információs ártalommal szembeni védelemhez. A gyermek nem vethető alá kínzásnak, testi fenyegetésnek és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetésnek, illetve bánásmódnak.”

2.1. Iskolai erőszak története

A kortárs erőszak jelensége mindig is felfedezhető volt az oktatási intézményekben, de csak az elmúlt évtizedek során került egyre inkább a figyelem középpontjába. Az 1970-es évek elején kezdtek szisztematikusabb kutatások tárgyává tenni, először Dan Olweus foglalkozott a kérdéssel Svédországban és Norvégiában, majd a kutatás 1982-től még fontosabbá vált, miután Norvégiában

² A Gyermekek Jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény 1. cikk.

³ Alaptörvény XVI. cikk.

⁴ 995/B/1990. számú Alkotmánybírósági határozat.

három diák öngyilkosságot követett el és ennek a hátterének a felderítésekor az iskolai zaklatás, mint kiváltó ok felmerült.⁵

1977-ben Kanadában, az 1980-as évek végén Finnországban és Nagy-Britanniában, majd 1990-es évek elején Skóciában, Walesben, Amerikai Egyesült Államokban indultak el kutatások a témában. Az iskolai zaklatás egyre nagyobb figyelmet kapott, az '90-es évek végétől Európa más országaiban (Németország, Hollandia, Belgium, Olaszország, Spanyolország, Portugália), majd Ázsiában is elkezdtek átfogóbban foglalkozni a kérdéssel.⁶ A 2000-es évektől kezdődően pedig robbanásszerű fejlődés volt tapasztalható ezen a területen, mind a kutatás, mind a beavatkozás, mind a nemzeti politika terén. Az Amerikai Egyesült Államokban a halálos végkimenetelű esetszámok növekedése miatt 2015-re az összes amerikai államban hatályban volt valamilyen zaklatásellenes törvény és büntetőjogi szankciókat is egymás után hoztak meg az államok.⁷

2.2. Iskolai erőszak fogalmának meghatározása

Már az 1980-as évek közepén kidolgozta Olweus a *bullying* definícióját E szerint: „egy diákot akkor zaklatnak vagy tesznek áldozattá, ha egy vagy több másik diák részéről ismételt és hosszabb időn keresztül negatív cselekedeteknek van kitéve.”⁸ 1991-ben kutatások alapján a zaklatás céljának a mások feletti dominancia megszerzését találták.⁹ A későbbi kutatások a korábbi vizsgálatokat megerősítve a zaklatás céljaként a népszerűséget, presztízs megszerzését, annak növelését határozták meg.¹⁰ 1994-ben Peter K. Smith szerint a zaklatás egyik jelentős eleme, hogy az áldozat nem provokálja az elkövetőt. Az iskolai erőszak során a hatalmi egyensúly eltolódik, az áldozatot szándékosan és ismétlődően

⁵ Dan Olweus: Iskolai zaklatás. *Educatio*, 1999/4. 720–722.

⁶ Buda Mariann: *Az iskolai zaklatás – a kutatások tükrében*. Debrecen, Debrecen University Press, 2015. 7–8.

⁷ Joseph J. Sabia – Brittany Bass: Do anti-bullying laws work? New evidence on school safety and youth violence. *Journal of Population Economics*, vol. 30. (2017) 482.

⁸ Nagy Ildikó – Körmendi Attila – Pataky Nóra: A zaklatás és osztályléggör kapcsolata. *Magyar pedagógia*, 2012/3. 129.

⁹ John D. Coie – Kenneth A. Dodge – Robert Terry – Virginia Wright: The Role of Aggression in Peer Relations: An Analysis of Aggression Episodes in Boys' Play Groups. *Child Development*, vol. 62., No. 4. (1991) 812–826.

¹⁰ Jelle J. Sijtsema – René Veentsra – Siegwart Linderberg – Christina Salmivalli: Empirical test of bullies' status goals: assessing direct goals, aggression, and prestige. *Aggressive Behavior*, vol. 35., No. 1. (2009) 57–67.

vetik alá a cselekménynek.¹¹ Szintén a '90-es években Wendy M. Craig és Debra J. Pepler korábban végzett kutatásaik során arra a megállapításra jutottak, hogy az iskolai zaklatások 85%-nál jelen vannak külső szemlélők is. Ők ebben a felállásban különböző funkciót töltenek be, asszisztálhatnak a cselekményhez, mint az elkövető társa, támogatója, de ritka esetekben tehetnek is a cselekmény ellen, mint beavatkozók.¹²

Olweus 1993-ban publikálta az iskolai kortárs erőszak definícióját, mely szerint három feltételnek kell teljesülnie a cselekmény megvalósításához:¹³

- szándékos agresszív viselkedés fizikai, verbális vagy pszichológiai megfélemlítés, amelynek célja sérelem okozása
- ismételten és hosszú időn keresztül tart
- olyan személyközi kapcsolatban történik, a hatalom vagy erő ténylegesen valós vagy vélt egyenlőtlenséget jellemez, az erősebb személy nyomásgyakorlása a gyengébbre.

Negatív cselekedetnek tekinthető, amikor valaki szándékosan megpróbál sérülést vagy kellemetlenséget okozni a másíknak – ez az agresszív viselkedés definíciója.¹⁴

A negatív cselekedetek háromféleképpen valósulhatnak meg: egyrészt fizikai kontaktus révén, másrészt szavak, vagy gesztusok által, mint például a grimaszolás, vagy szándékos kizárással a csoportból. A zaklatás fontos eleme emellett a hatalmi vagy erőbeli egyensúlytalanság fennállása.

2.3. Iskolai erőszak megjelenése a kriminológiában

Az iskolai erőszak problémája szűk és tág értelmezés alapján is vizsgálható. A szűk értelmezés szerint, a bántalmazás helyileg az iskola területére korlátozódik, az iskola szereplői által elkövetett szándékos, fizikai, lelki bántalmazást vagy anyagi károkozást jelent az áldozat számára.¹⁵

A tág értelmezés szerint nem csak az iskolai területére korlátozódik a magatartás elkövetése, hanem iskolai erőszak körébe tartozik az iskolán kívül

¹¹ Sonia Sharp – Peter K. Smith – Peter Smith: *School Bullying. Insights and Perspectives*. Oxford, Routledge, 1994. 2.

¹² Wendy M. Craig – Debra J. Pepler: Observations of Bullying and Victimization in the Shool Yard. *Canadian Journal of Shool Psychology*, vol. 13., no. 2. (1998) 51–53.

¹³ Buda (2015) i. m. 14.

¹⁴ Uo. 11.

¹⁵ Gyurkó–Virág i. m. 33.

történő, az iskola diákjai között előforduló erőszak, az iskolában kialakult erőviszonyok tükrözésével. A tág meghatározás szerint, az iskolai erőszak magában foglal minden olyan magatartást, amelynek szereplői közvetlen összefüggésben kapcsolhatók össze az iskolai élettel – diákok szülei is ide tartoznak – olyan szándékos magatartás elkövetésével, amelynek célja a fizikai, lelki vagy anyagi károkozás az áldozatnak.¹⁶

2.4. Az iskolai zaklatás szereplői

Az iskolai zaklatás során a jelenlévők mindegyike valamilyen szerepet tölt be, akár aktív, akár passzív módon. Általában három nagy kategóriát különböztetnek meg a zaklatás résztvevőin belül, az áldozatot, a zaklatót és a szemlélőt.

Az áldozattá válást jelentősen befolyásolja a csoport résztvevőinek összetétele. Meghatározó ebből a szempontból, hogy a többség milyen értékeket vagy előítéleteket tart szem előtt. A diákok általában azt a gyereket választják, akiről úgy gondolják, hogy a legkisebb kockázattal bánthatják. Az áldozatok leginkább olyan diákok, akiknek alacsony az önértékelése, félénk, visszahúzódozó, kevés barátja van, vagy egyáltalán nincsen, nem tartozik a népszerű diákok körébe. Jellemző, hogy rettegnek, hogy nem felelnek meg valaminek, hibáztatják önmagukat, abban a hiedelemben élnek, hogy nem képesek megfelelően kezelni az eléjük kerülő akadályokat, helyzeteket, míg más diaktársuk igen, illetve nem tudnak rendesen beilleszkedni.¹⁷ Emellett általában elővigyázatosabbak, csendesebbek és érzékenyebben reagálnak a többi diaktársuknál, kerülnek és elítélik az agresszió formáit.¹⁸ Ha az áldozat fiú, jellemzően fizikálisan gyengébb, mint az elkövető. Az áldozat, akár valamilyen tulajdonságával, legyen az külső vagy belső, ami nem átlagos, eltér a megszokottól, emiatt könnyebben kerülhet a bántalmazó célkeresztjébe, de ez nem általános tulajdonsága az áldozatoknak.¹⁹ A zaklatás jellemzően kiváltó ok nélkül kezdődik, amelyet az áldozat nem tud megfelelően elhárítani, nem tudja megvédeni magát, emiatt a későbbiekben is feltételezhető, hogy nem lesz képes ezen változtatni, ebből kifolyólag a bántalmazás is meg fog ismétlődni. Az áldozat tipikus magatartása ilyenkor, hogy meghunyászkodik, lesütik szemüket, nem mernek a támadó szemébe nézni,

¹⁶ Borbíró Andrea – Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Lévay Miklós: *Kriminológia*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020. <https://tinyurl.com/ak4tt9x9>

¹⁷ Mihály Ildikó: Az iskolai terror természetrajza. *Új Pedagógiai Szemle*, 2013/9. 75–80.

¹⁸ Nagy-Körmendi-Pataky i. m. 131–133.

¹⁹ Buda Mariann: Iskolai erőszak, iskolai zaklatás. *Fordulópont*, 2008/41. 16–20.

tartásuk görnyedté válik, összehúzódik, kéztördelés vagy olyan gyors és ideges mozgás jelenik meg, amellyel felkeltik a bántalmazó figyelmét.²⁰

Zaklatókká a hiedelemmel ellentétben a gyakran népszerű, szociális diákok válnak. Számukra a hatalom elérése és megtartása kulcsfontosságú az iskolai működésben, ha nem rendelkeznek megfelelő empátiával és egyensúlyra törekvéssel és ez a hatalomra éhséggel párosul, zaklatókká válnak. A népszerűségüket a hatalmuk megerősítésére használják, manipulálják, befolyásolják a hierarchiában alatta állókat, az ismétlődő bántalmazások során a szerepek berögzülnek, az áldozat számára a kitörés lehetősége elenyészővé válik. Emellett fontos a zaklatóknak, hogy mások is elismerjék a hatalmukat, de nem érznek együtt az áldozatokkal.²¹ Ugyanakkor a zaklatók képesek az alkalmas áldozatok kiválasztására és mások manipulálására, hogy részt vegyenek a zaklatásban, vagyis általában magas kognitív és szociális intelligenciával rendelkeznek, az áldozatok érzéseit képesek megérteni, de az együttérzés és a megfelelő reagálás elmarad.²² A kortársaik mellett a felnőttekkel szemben is agresszívek, jellemző, hogy gyakran megszegik a szabályokat.

Zaklató áldozatok (agresszív vagy proaktív áldozat) az áldozatok külön csoportját jelenti, ide azok a diákok tartoznak, akiket ugyan zaklatnak, mégis időnként ők maguk is bántalmaznak másokat. A korábbi kutatások szerint, a zaklató áldozatok szintén kevésbé népszerűek társaik körében, gyakran gond adódik a teljesítményükkel, de a zaklatóknál magasabb agresszivitás jellemzi őket.²³

Szemlélők a harmadik nagy csoport, ahova minden olyan diák tartozik, aki nem áldozat és nem zaklató az adott cselekmény elkövetésénél. A szemlélők közössége különböző összetételű lehet, három alkategóriára bontható. Vannak köztük olyanok, akik szimpatizálnak a zaklató cselekményeivel, ők a passzív támogatók, vagy akik nem mernek állást foglalni és inkább kimaradnak a történésekből, ők a tétlen szemlélők, a harmadik kategóriát pedig az áldozat védelmezője alkotja, aki fellép a zaklatás ellen, mert elítéli azt, megpróbál segítséget nyújtani az áldozatnak. A zaklatót támogatókon belül, a követők csoportja, akinek tagjai fizikailag is segítik a támadót a cselekményben, a passzív zaklató, aki lélelben egyetért a zaklatással, fizikailag ugyan nem segíti azt, de bátorító hozzászólásaival igen, őt az óvatosság tartja vissza, nem az áldozattal

²⁰ Ranschburg Jenő: Az áldozat. *Tanítás-tanulás*, 2011/8. 7., 5.

²¹ Buda (2008) i. m. 16–20.

²² Christina Salmivalli – Kirsti Lagerspetz – Kaj Björkqvist – Karin Österman – Ari O. Kaukiainen: Bullying as a group process: Participant roles and their relations to social status within the group. *Aggressive Behavior*, vol. 22., (1996) 1–15.

²³ Nagy–Körmendi–Pataky i. m.133–134.

való együttérés. A passzív támogató, aki nem veszi ki a részét a cselekményből, de pozitívan viszonyul a történésekhez, ennek célja, hogy így részesülhet a zaklató hatalmából. A tétlen szemlélők csoportjának lehet valóban közömbösek az érzése, de előfordul, hogy félelmében nem tesz semmit az áldozat megvédelmése érdekében. A passzív védelmező ugyan együttérez az áldozattal, de az attól való félelem miatt, hogy később belőle is áldozat lesz és kérdéses, hogy képes-e megvédeni magát ebben a helyzetben, végül nem tesz semmit.²⁴

3. Az iskolai erőszak megnyilvánulásának formái

A zaklatási formák kategorizálása többféleképpen történhet, a szakirodalomban a 'direkt és indirekt' elkülönítést alkalmazzák leggyakrabban. Az iskolai erőszak megnyilvánulása, tartozhat közvetlen fizikai vagy nem fizikai (verbális-nem verbális), illetve közvetett fizikai vagy nem fizikai (verbális-nem verbális) csoportba.²⁵

Egy másik felosztás szerint két kategóriát különböztetnek meg: instrumentális agressziót, mely során kívánatos dolog megszerzése a cél és az ellenséges agressziót, amely az áldozat megsértésére irányul pl. bosszúból vagy dominancia megszerzésének okán.

A csoporton belül felfedezhető bizonyos ismétlődő mintázat: az a gyerek, aki kezdeményezi a támadást, leuralja az áldozatát, minden más gyerekekkel szemben dominánsan lép fel, akik az áldozata alatt helyezkednek el a hierarchiai rendszerben. Innentől kezdve a domináns gyerekek azokkal kezdenek ki, akik alattuk állnak a dominancia lépcsőjén. A fizikai *bullying* előfordulása annál gyakoribb, minél több az együtt töltött idő, minél zártabb egy közösség. A későbbiekben látható, ahogy egyre magasabb osztályba lépnek a gyerekek a fizikai bántalmazások is kevésbé jelennek meg a mindennapokban.²⁶

3.1. Közvetlen (direkt) erőszak fajtái

A közvetlen (direkt) erőszak a zaklatók és áldozatok közötti nyílt fellépést jelenti. A közvetlen (nem verbális) fizikai erőszak során az áldozat bántása tett-

²⁴ Buda (2008) i. m. 16–20.

²⁵ Uo. 17.

²⁶ Figula–Margitics–Pauwlik i. m. 8–9. Nincs előzmény! Kérek teljes leírást!

legességben nyilvánul meg pl. ütés, rúgás, cibálás, hajtépés, harapás, leköpés, az áldozat bezárása, az áldozat személyes tulajdonába tartozó dolgok erőszakos elvétele, szexuális bántalmazás, emberölés. A közvetlen verbális erőszak során a szóbeli megnyilvánulás agresszív tartalmú, csoportjába tartozik pl. a csúfolás, fenyegetés, gúnyolás, sértegetés. A közvetlen (direkt) nem verbális erőszakon belül a nem fizikai erőszak esetén a zaklatók az első két csoportba nem sorolható cselekményt követnek el, az erőszak egyéb formáival ilyen pl. bántó, gúnyos gesztusok, kinevetés vagy sértő mimika használata.²⁷

3.1.1. Zaklatás – Btk. 222. §

2022. február 14-én egy berettyóújfalui középiskolába járó 15 éves lány névtelen levelet küldött a 16 éves sértettnek, melyben súlyos bántalmazással fenyegette meg. Az elkövetés napján Valentin-napi üzenetek fogadására és kiosztására dobozt helyeztek el az iskolában. Ebbe a ládába dobta be névtelen küldöként az elkövető a sértettnek címzett levelét, melyet félelemkeltés céljából írt a számára ellenszenves lánynak. A sértett délután kapta meg a levelet, a vádlott néhány nappal később vallotta be, hogy a fenyegető leveleket ő írta.²⁸

A Btk. szerint a tizennegyedik életévét be nem töltött zaklatás bűncselekményét elkövető személy nem büntethető.²⁹ A zaklatás bűncselekménye során más megfélemlítése, magánéletébe való beavatkozást jelent, ami rendszeresen vagy tartósan történik.³⁰

A bűncselekmény jogi tárgya a magánszférához való jog, az elkövetési magatartása pedig minden olyan tevékenység, ami háborgatásnak minősül, ami alkalmas arra, hogy a sértett mindennapi életében nehézséget okozzon, rendszeresen rövidebb időközönként ismétlődik vagy tartósan, hosszabb időszakon keresztül történik. Ilyen akár szóban, akár tettben megvalósítható magatartás pl. a telefonhívások, sértő, szidalmazó sms-ek, email-ek, levelek, üzenetrögzítőn hagyott üzenetek, különböző csomagok rendszeres küldése, a sértett követése stb. A bűncselekmény akkor valósul meg, ha a sértettnek tudomása van ezekről, de nem szükséges, hogy elolvassa vagy fogadja ezeket. A másik

²⁷ Borbíró–Gönczöl–Kerecsi–Lévay i. m.

²⁸ Valentin-napi fenyegető üzenet egy berettyóújfalui iskolában – a Hajdú-Bihar Megyei Főügyészség sajtóközleménye. *Magyar Ügyészség* (online), 2022. július 27. <https://tinyurl.com/5e4avv6a>

²⁹ Btk. 16. §.

³⁰ Btk. 222. §.

elkövetési magatartás a fenyegetés, ami a sértettben komoly félelmet vált ki súlyos hátrány kilátásba helyezésével.³¹ A fiatalkorúak esetében leggyakrabban előforduló fenyegetés az ölésre, testi sértésre, rablásra vonatkozik.

Magyarországnak, más európai országokhoz hasonlóan (pl. Csehország, Németország, Spanyolország, Finnország, Horvátország vagy Portugália) nincs saját kifejezése a *bullying*ra. A Btk. önállóan nem is szabályozza a magatartás elkövetését. A Büntető Törvénykönyvben viszont vannak olyan tényállások, melyek lefedik az iskolai zaklatás valamilyen formáját. A magyar büntetőjogi szabályozásban a zaklatás törvényi tényállása közelít a legjobban a *bullying* meghatározásához. A *bullying* fogalma alapján a zaklatás bűncselekménye a három elemből kettőt teljesít, a szándékos sérelemokozást és a huzamosabb időn keresztül történő ismétlődést, de az erőgyensúly eltolódást nem.³²

3.1.2. Személyi szabadság megsértése – 194. §

A tizennegyedik életévüket be nem töltött elkövetők a személyi szabadság megsértésének bűncselekményében a magyar büntetőjogi szabályok értelmében nem büntethetők.³³ A bűncselekmény a sértett személyi szabadságától való megfosztására irányul.³⁴

A bűncselekmény jogi tárgya a személyi szabadság, helyváltoztatás, térben való mozgás megválasztásának szabadsága, így az elkövetési magatartása az ezekről való megfosztás.³⁵ A személyi szabadságtól megfosztás cselekménye többnyire aktív magatartással valósulhat meg, akár fenyegetés, erőszak vagy megtévesztés alkalmazásával pl. megköztözéssel, bezárással, lefogással, meghatározott helyen való maradásra kényszerítéssel, fürdő személy ruhaneműi elvételével, mozgásában korlátozott személyt segédeszközétől fosztja meg az elkövető, de akkor is megvalósulhat, ha az elkövető olyan szituációt teremt, melyben a sértett maga okozza elő a mozgáskorlátozását.³⁶

³¹ Belovics Ervin – Molnár Gábor Miklós – Sinku Pál: *Büntetőjog II. Különös rész.* Budapest, HVG-ORAC, 2019. 288–291.

³² Parti Katalin: *A megfélemlítés (bullying) szabályozása Magyarországon és külföldön.* In *Medias Res*, 2016/1. 114–120.

³³ Btk. 16. §.

³⁴ Btk. 194. §.

³⁵ Belovics–Molnár–Sinku (2019) i. m. 197–198.

³⁶ Görgényi Ilona – Gula József – Horváth Tibor – Jacsó Judit – Lévay Miklós – Sántha Ferenc – Váradi Erika: *Magyar büntetőjog – különös rész.* Budapest, Wolters Kluwer, 2016. 156.

A diákok körében is gyakran előforduló jelenség, egyfajta ugratása az áldozatnak az elkövető diákok részéről. A cselekmény megmutatkozhat szekrénybe zárástól kezdve, a mellékhelyiségbe, öltözőbe vagy osztályterembe való bezárásban, ahonnan hosszabb-rövidebb ideig nem engedik ki az áldozatot. Abban az esetben, ha a diákot véletlenül bezárja az iskola takarítója az öltözőbe, abban a hiszemben, hogy üres a helyiség, de a többi diák erről tudomást szerezve sem segít a sértettnek a kijutásban, akkor is megvalósul a bűncselekmény. A tizennyolcadik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetve a bűncselekmény súlyosabban minősül.³⁷

3.1.3. Rablás – Btk. 165. §

2021 őszén egy veszprémi középiskolában felfegyverkezve, folytatólagosan elkövetett rablás bűntettének kísérlete miatt emeltek vádat egy 16 éves fiatalos elkövető ellen. A vádlott 2021 szeptemberétől novemberéig az iskolai szünetben több alkalommal fenyegetéssel követelt ennivalót az osztálytársától, apróbb dolgokat, pl. teafiltert, szendvicset, üdítőt vett el az engedélye nélkül. Számos alkalommal kerékpárlánccal, kábeldarabbal bántalmazta a sértettet, amikor az áldozat nem akarta odaadni számára az ennivalóját. Végül a cselekménysorozat odáig fajult, hogy a vádlott kirúgta a sértett lábát, majd kést tartott a torkához. Amikor a sértett nem tudott neki ennivalót adni, elengedte.³⁸

A tizenkettedik életévüket betöltött gyermekek a Btk. 16. § h) alapján a Btk. 365. § (1)-(4) bekezdésben foglalt rablás bűntettében büntethetőek, ha az elkövetéskor rendelkeztek a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással. Ez a következők esetekre vonatkozik, amikor az elkövető az idegen dolog jogtalan eltulajdonítása végett erőszakot, az élet testi épség vagy egészség elleni közvetlen fenyegetést alkalmaz, vagy öntudatlan vagy védekezésre képtelen állapotot okoz a sértettnek. A bűncselekmény megvalósításának minősül az is, ha tetten érik az elkövetőt a dolog elvétele közben, majd a megtartása miatt alkalmaz erőszakot, élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetést. Ezenkívül, ha fegyveresen, felfegyverkezve, csoportosan, bűnszövetségben, jelentős értékre, hivatalos személy, külföldi hivatalos személy vagy

³⁷ Péter Katalin (szerk.): *Iskolai erőszak*. Veszprém, Veszprém Megyei Rendőr-főkapitányság, 2014. 38–39. https://borsosajka.files.wordpress.com/2017/04/iskolai_eroszak.pdf

³⁸ Iskolatársát rabolta ki a fiatalos - a Veszprém Vármegyei Főügyészség sajtóközleménye. *Magyar Ügyészség* (online), 2024. január 4. <https://tinyurl.com/mrxwu3tt>

közfeladatot ellátó személy ellen annak a hivatalos eljárása, feladata teljesítése közben követik el.³⁹

A rablás az értékszerzés olyan formája, amely során az elkövető a dolog elvételét erőszakkal, élet vagy testi épség elleni közvetlen fenyegetéssel fogatosítja, ezzel súlyos társadalomra veszélyességet hordoz magában a bűncselekmény. A rablásnak két védett jogi tárgya van: a tulajdonjog és a cselekvéshez való szabadság, személyi szabadság.⁴⁰

A bűncselekmény a dolog vagyoni értékétől függetlenül megvalósítható, akármilyen csekély értékről legyen szó, előfeltétel, hogy a sértett ellenállása megtörjön az erőszak hatására. Amikor egy diák fenyegetéssel („megverlek, megöllek, ha nem adod ide”... stb.), vagy bármilyen szintű erőszak alkalmazásával (lefogás, megütés stb.) veszi el egy diáktársa zsebpénzét, vagy bármilyen személyes dolgát, akkor rablást valósít meg.⁴¹

A védekezésre képtelen állapot pl. bezárással valósulhat meg vagy az áldozat pl. csökkentlátó szemüvegének vagy a mozgásában korlátozott járókeretének elvételével. Rablásnak minősül az is, ha a fenyegetés hatására az áldozat maga adja át a dolgot. Pl. többen körbe állják a sértettet, és ekkor követelik tőle a zsebpénzét, ebben a helyzetben jogosan gondolhatja azt, hogy ha nem adja oda az elkövetőknek, akkor erőszakot alkalmaznak vele szemben.⁴²

Egy 2011-ben végzett kutatás során 186 középiskolában 7. és 11. osztályos diákokkal töltötték ki kérdőívet, összesen 4375 tanuló válasza állnak rendelkezésre. A középiskolákon kívül 25 budapesti oktatási intézményben töltötték ki a kérdőívet hetedik osztályos tanulókkal. A kutatásban részt vevő iskolák képzési típus és régió szempontjából az országos arányokat jól tükrözik. A rablás bűncselekményének tekintetében elkövetőként 1,9%, míg elszenvedőként 3,5% vallotta magát, a további érintettek aránya pedig 4,3% volt.⁴³

3.1.4. Zsarolás – Btk. 367. §

2016 februárjában egy gyöngyösi általános iskolában egy 16 éves és fiatalabb barátja megzsarolt egy kiskorú sértettet. Az iskola lépcsőjétől a mellékhelyiség-

³⁹ 2012. évi C. törvény 365. §

⁴⁰ Görgényi–Gula–Horváth–Jacsó–Lévay–Sántha–Váradi i. m. 519.

⁴¹ Gönczöl Katalin – Kerecsi Klára – Korinek László – Lévay Miklós (szerk.): Kriminológia – szakkriminológia. Budapest, Wolters Kluwer, 2016. <https://tinyurl.com/rjmxchw>

⁴² Péter i. m. 37–38.

⁴³ Hajdu Gábor – Sáska Géza: Bántalmazás a középiskolában. *Iskolakultúra*, 2011/6–7. 44.

be vezették, lökdösték és rugdosták, pénzt követeltek tőle és kilátásba helyezték, hogy ha másnapra nem adja át a pénzt, meg fogják verni. A sértett több részletben átadta nekik zsebpénzét, de a zsarolás nem maradt abba, végül a sértett a szülei pénzét vette el átadásra. A teljesítésre általában a fiú mosdóban került sor, de egy alkalommal, mikor az áldozat nem tudott eleget tenni a követelésnek, az italautomatához szorították, kicsavarták a karját, és megfenyegették, hogy ‘meghal’, ha legközelebb sem adja át a pénzt.⁴⁴

2014 szeptemberében a 16 éves fiatalkorú vádlott cigarettát kért iskolatársától, aki ezt megtagadta. A terhelt azzal fenyegette, hogy ‘lefejeji, belenyomja a falba’ és ököllel megütötte. Később újból számonkérte és megfenyegette, hogy ‘bele fogja csomagolni egy kukába’ amiért a sértett hazudott neki. Majd egy másik fiatalkorú iskolatársát szólította fel cigaretta átadására, üldözte, sarokba nyomta és a sértett mellé ütött a falba, ezután a sértett adott neki cigarettát. Ezzel az elkövető zsarolás büntettének kísérletét és zsarolás büntettét valósította meg.⁴⁵

Hazánkban a hatályos Btk. alapján a 14 év alattiak nem büntethetőek a zsarolás bűncselekményének elkövetésében.⁴⁶ A zsarolás elkövetésekor a tettes szándékosan, jogtalan haszonszerzés céljából erőszakkal vagy fenyegetéssel arra kényszeríti az áldozatot, hogy tegyen, ne tegyen vagy eltűrjön valamit, és ezzel vagyoni kárt okoz számára, bűncselekményt valósít meg. A törvény két jogi tárgyat véd, egyrészt a vagyoni jogokat és a cselekvési szabadságot.

Az iskola falain belül gyakran előfordul, hogy a zsarolók – kihasználva erőfölényüket – rettegésben tartják (általában) fiatalabb vagy gyengébb fizikumú áldozatokat, hogy értékeikhez jussanak, így az elkövetésre akár hosszabb időintervallum alatt többször is sor kerülhet. A vagyontárgy mértéke közömbös a bűncselekmény szempontjából, lehet bármilyen kis értékű pl. az áldozat uzsonnája, zsebpénze, cigarettája vagy személyes tárgya. A zsarolás esetében az erőszak vagy fenyegetés nem lehet akaratot hajlító, vagyis az áldozat cselekvési képességet nem béníthatja meg. Az elkövetők, amikor ‘titkok elárulásával’ fenyegetik meg az áldozatot, vagy kilátásba helyezik a fizikai bántalmazás lehetőségét, azok is a zsarolás körébe esnek. A cselekmény elkövetésével az áldozat a fenyegetések miatt nagyon nehezen mer segítséget kérni bárkitől is.⁴⁷

⁴⁴ Félelmében még a szüleit is meglopta a megzsarolt gyermek Gyöngyösön. *Magyar Úgyészség* (online), 2016. szeptember 28. <https://tinyurl.com/34b3w4fa>

⁴⁵ Zsarolásba torkolló iskolai agresszió. *Magyar Úgyészség* (online), 2015. február 10. <https://ugyeszseg.hu/zsarolasba-torkollo-iskolai-agresszio/>

⁴⁶ 2012. évi C. törvény 16. § és 367. §.

⁴⁷ Péter i. m. 35–36.

A *bullying* fogalma kisebb egyezést mutat a magyarországi Btk. zsarolás bűncselekményével. Dan Olweus által meghatározott három fogalmi elemnek kell teljesülnie ahhoz, hogy *bullying*nek nevezhessük a cselekményt. A zsarolásnak az eredménye a megfélemlítés, hogy ezáltal anyagi előnyhöz jusson az elkövető, nem pedig célja, emellett az alá-fölé rendeltség és a rendszeres ismétlődés sem kötelező eleme a bűncselekmény megvalósulásának.⁴⁸

3.1.5. Kényszerítés – Btk. 195. §

Johnny egy csendes 13 éves fiú, aki két éven át emberi játékszere volt osztálytársainak. Az elkövetők pénzt követeltek tőle, arra kényszerítették, hogy gyomot egyen és mosószerrel kevert tejet igyon, megverték a mellékhelyiségben vagy zsinórt kötöttek a nyakába, és mint egy háziállatot, úgy vezették. Az elkövetők kihallgatása során a kérdésre, hogy miért tették ezt a sértettel, azt válaszolták, csak szórakozásból.⁴⁹

Magyarországon a hatályos Btk. szerint kényszerítés bűncselekményének elkövetésével a 14 év alatti elkövetők nem kerülhetnek büntetőjogi értelemben felelősségre vonásra.⁵⁰ A bűncselekmény akkor valósul meg, amikor az elkövető rábírja a sértettet, hogy akarata ellenére tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön valamit.⁵¹

A bűncselekménynek jogi tárgya a cselekvési szabadság, amely két elemmel rendelkezik: az akaratelhatározásának szabadsága, vagyis belső szabadság és az akaratmegvalósítási szabadság, vagyis külső szabadság. Az erőszak lehet lenyűgöző jellegű (*vis absoluta*) és akaratot hajlító (*vis compulsiva*), a fenyegetés során az áldozatban a cselekmény komoly félelmet kelt, a hátrány a sértett becsületét, személyi szabadságát stb. érintheti. A bűncselekmény akkor válik befejezetté, ha a passzív alany az akaratával ellentétesen cselekszik és bekövetkezik a jelentős érdeksérelem.⁵²

Már a 1990-es éveket megelőző kutatások is rávilágítottak arra, hogy a gyermekközösségekben uralkodó ‘zsarnokok’ gyakran kényszerítik áldozataikat,

⁴⁸ Parti i. m. 120.

⁴⁹ Dan A. Olweus: *Bullying at School. What We Know and We Can Do*. Oxford, Blackwell, 1993. 7.

⁵⁰ Btk. 15. § és 16. §.

⁵¹ Btk. 195. §.

⁵² GÖRGÉNYI–GULA–HORVÁTH–JACSÓ–LÉVAY–SÁNTHA–VÁRADI i. m.

hogy pénzzel, cigarettával, sörrel és egyéb értéktárgyakkal lássák el őket.⁵³ A cselekmény általában a beavatási szertartások részeként kezdődik, majd a sok esetben a fiatalabb, gyengébb fizikumú diákok nem tudják kivédeni az ellenük irányuló magatartást, így hosszú időn keresztül is fennállhat az elkövető-áldozat közötti viszony. Ide tartozik minden olyan cselekmény, amely erőszakkal, fenyegetéssel, vagy az áldozat cselekvési szabadságában korlátozással történik pl. az áldozatnak az elkövetők helyett kell megírnia a leckéjüket, ‘csicskáztatják’ elküldik a büfébe ételért, italért stb. A kényszerítés során nem történik anyagi értelemben károkozás.⁵⁴

A *bullying* definíciója és a magyar Btk. kényszerítés bűncselekménye sem egyezik meg egymással teljesen. A három kötelezően megjelenő elemből, csupán egy jelenik meg, de az sem megfelelően: cél helyett eredmény lehet a megfélemlítés, emellett az erőegyensúly hiánya és a folyamatosság sem jelenik meg a bűncselekményben, mint kötelező összetevő.⁵⁵

3.1.6. Testi sértés – Btk. 164. §

A közhiedelem szerint az iskolában leggyakrabban megjelenő erőszakforma a gyerekek között a testi sértés. A testi sértés során az elkövető támadó szándékú ráhatással sérti meg az áldozat testi épségét, ide tartozik minden olyan cselekmény, amely miatt az emberi testben vagy a test szerveiben sérülés keletkezik.⁵⁶

A testi sértésen belül megkülönböztetik a könnyű testi sértést, olyan sérülés, amely nyolc napon belül gyógyul, illetve súlyos testi sértést, amelynek a gyógyulási időtartama meghaladja a nyolc napot. A testi sértés során fellépő fájdalom mértéke irreleváns, a fájdalomérzet nem feltétele a bűncselekmény megvalósulásának.⁵⁷

2019 tavaszán nyergesújfalu iskola udvarán történő veszekedés kődobálás-hoz vezetett. A fiatakorú gyanúsított egy 2 cm átmérőjű kődarabbal találta el a 13 éves sértettet. A sértettnek a nyakszirt területén keletkezett sérülése, amely 8 napon belüli gyógyulással járt. A sértett a közvetítői eljárás keretében elfogadta

⁵³ Dan A. OLWEUS: Bullying at School: Basic Facts and Effects of a School Based Intervention Program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, Vol. 35., No 7. (1994) 1184.

⁵⁴ Péter i. m. 39.

⁵⁵ Parti i. m. 114–120.

⁵⁶ Belovics Ervin – Molnár Gábor – Sinku Pál: *Büntetőjog I. Általános rész.* Budapest, HVG-ORAC, 2018. 116–117.

⁵⁷ Uo. 116–117.

a gyanúsított bocsánatkérését, így az eredményesen zárult, a könnyű testi sértés vétsége miatt indult ügyet megszüntették.⁵⁸

A gyermekkorúak testi sértés bűncselekménye elkövetésével abban az esetben büntethetőek, a Btk. 16. § c) pontja alapján a Btk. 164. § (8) bekezdésben foglaltak szerint, ha a legalább 12 éves gyermek által elkövetett testi sértés életveszélyt vagy halált okoz a sértettnek és rendelkezett a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez szükséges belátással.⁵⁹

A testi sértés az iskolában számtalan módon előfordulhat, akár egy elmergesedett vita következtében is sor kerülhet tettelegességre, lökdösődés, verekedés formájában. Az egymás közötti játék vagy diákcsínyek is vezethetnek testi sértés elkövetéséhez. A játék hevében pl. hógolyózás közben, a nagyobb röptáv biztosítása érdekében, a fiatalok követ gyúrnak a hógolyóba, de előfordult már, hogy az iskola ablakából dobáltak ki kisebb írószereket, tanulási eszközöket, ezzel könnyű vagy akár súlyos testi sérülést okozva a diáktársuknak.⁶⁰

Különös kegyetlenséggel elkövetett súlyos testi sértés büntetnének kísérletével vádolták meg azt a két fiatalkorú 14 és 15 éves fiút társtettesként, akik borotvapengét daraboltak fel abból a célból, hogy azt a 13 éves áldozat megigya. A békéscsabai általános iskolában 2017 tavaszán a vádlottak a tanév során különböző módon zaklatták a sértettet fizikailag és olyanra is volt példa, hogy kulacsába nagy mennyiségű citrompótlót töltöttek. A cselekmény napján a két vádlott előre megbeszélte és a több darabra összetört borotvapengét az utolsó órán a sértett ivópalackjába tették.⁶¹

Az életveszélyt okozó testi sértett büntette a fiatalok körében támadásra alkalmas eszköz nélkül is könnyen megvalósítható. 2022 tavaszán egy borsodi általános iskola tanulói két fiatalkorú és egy gyermekkorú, a sértett kiskorú fiút lefogták, földre vitték, majd a gyermekkorú fiú füvet, homokot és kavicsot öntött a sértett szájába, amit a sértett lenyelt. A sértett nem merte bevallani senkinek a vele történeteket és egyre rosszabbul lett, a szervezetébe jutott idegen anyag miatti megbetegedés életveszélyes állapotot okozott, amit a két műtéti beavatkozás szüntetett meg.⁶²

⁵⁸ Kővel dobta fejbe iskolatársát – a Komárom-Esztergom Megyei Főügyészség sajtóközleménye. *Magyar Ügyészség* (online), 2020. augusztus 6. <https://tinyurl.com/mes4npx>

⁵⁹ Btk. 16. § és 164. § (8) bekezdése.

⁶⁰ Péter i. m. 33.

⁶¹ Társukkal kegyetlenkedő fiatalok – vádemelésre került sor. *Magyar Ügyészség* (online), 2017. november 29., <https://tinyurl.com/2ywk78y>

⁶² Kiskorú osztálytársukat bántalmazták – a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Főügyészség sajtóközleménye. *Magyar Ügyészség* (online), 2023. október 2. <https://tinyurl.com/yc3v6bpa>

Az emberi test egyszerű megérintése nem valósít meg testi sértést, azonban az emberiméltóságot megalázó érintés akár becsületsértésnek minősülhet. Sérülés hiányában szintén nem állapítható meg testi sértés, legfeljebb annak kísérlete.⁶³ Kis erejű arculütés, az áldozat leköpcése, leöntése, vagy körömnök, bajusznak, hajnak vagy szakállnak meghúzása vagy levágása nem minősül testi sértésnek, de az elkövető szándékától függően más bűncselekményt megvalósíthat, mint tetteles becsületsértést, kényszerítést vagy személyi szabadság megsértését.⁶⁴ Közvetett módon valósítja meg a testi sértést az az elkövető, aki testi sértés okozása – pl. verekedés – szándékával üldözi a sértettet, aki menekülés közben elesik és emiatt életveszélyes állapotba kerül.⁶⁵

2010-ben az 5., 7., 9. és 11. osztályosok körében végzett kutatás a verekedés előfordulására is rákérdezett.⁶⁶

Évfolyam	Egy alkalommal sem		Egyszer		Kétszer		3 vagy annál több alkalommal	
	Fiú	Lány	Fiú	Lány	Fiú	Lány	Fiú	Lány
5. osztály	34,7%	65,0%	25,0%	18,3%	15,0%	7,4%	25,3%	9,3%
7. osztály	35,1%	70,5%	23,3%	16,1%	16,5%	7,5%	25,1%	5,9%
9. osztály	49,7%	76,6%	19,1%	13,7%	11,1%	3,9%	20,1%	5,8%
11. osztály	65,2%	87,8%	13,9%	6,6%	11,0%	2,8%	9,9%	2,9%

3.1.7. Emberölés – Btk. 160. §

2022 októberében emberölés előkészületének büntettségében vádat emeltek egy 16 éves középiskolás fiú ellen, aki osztálytársa megölésére készült. Korábban az iszlám állam kivégzést bemutató videóit mutatta meg ismerőseinek, hogy ő is erre készül különböző származású emberekkel. Iskolai mérsárlásához ‘halállistát’ is készített, ezen a listán az az osztálytársa is szerepelt, aki korábban megjegyezte a vádlottnak, hogy hagyjon fel a rasszista kijelentésekkel. A tervezett cselekmény előtti napon kijelentette egy osztálytársa előtt, hogy sorozatgyilkos lesz. Másnap kijelentette egy szélsőséges nemzetközi fórumon,

⁶³ Görgényi–Gula–Horváth–Jacsó–Lévay–Sántha–Váradi i. m. 83

⁶⁴ Uo. 83.

⁶⁵ Belovics–Molnár–Sinku (2018.) i. m. 117.

⁶⁶ Németh Ágnes – Költő András (szerk.): *Serdülőkorú fiatalok egészsége és életmódja: Az iskoláskorú gyermekek egészségmagatartása című, az Egészségügyi Világszervezettel együttműködésben zajló nemzetközi kutatás 2010. évi felméréséről készült nemzeti jelentés.* Országos Gyermekegészségügyi Intézet, 2011. 109–111.

hogy másnap meg fogja ölni az antirasszista osztálytársát, amiről fényképeket és videófelvételt is megpróbál készíteni.⁶⁷

A tizennegyedik életévét még be nem töltött, de a tizenkettedik életévüket elérő elkövető, ha az elkövetéskor rendelkezett a szükséges belátással a bűncselekmény következményeinek felismeréséhez, akkor büntethető emberölés bűncselekménye miatt.⁶⁸

3.1.8. Iskolai ámokfutás

2009 novemberében egy hallgató öt főt lőtt meg a pécsi egyetemen, az egyik évfolyamtársának halálát okozta, három személyt, egy diákot, egy tanárt és egy alkalmazottat pedig súlyosan megsebesített. Az évfolyamtársai közé nem tudott beilleszkedni, magányos volt, lelki és fizikai gondokkal küzdött. Három évfolyamtársát tervezte lelőni, mert ők vele ellentétben népszerűek voltak, elfogadta őket a közösség, olyan diákok voltak, akik gyakran viccelődtek egymással és az elkövetővel is.⁶⁹ Egy alkalommal a három fiú odakötözte az elkövető táskáját az egyik székhez, a csoportból az egyik lány „barnamacinak” nevezte el, mert egészségügyi gondjai miatt sokszor használta a mellékhelyiséget. Az elkövető ezeket a cselekményeket kiközösítésként élte meg. Néhány héttel a cselekménye előtt említette egy hallgatónak, hogy szeretne átmenni egy másik csoportba, mert nem érzi jól magát az adott közegben. Szabadidejében sportlövészettel foglalkozott, fegyvertartási engedéllyel rendelkezett. A támadás előtt pár héttel megírtak egy zárthelyi dolgozatot, amit az elkövetőnek nem sikerült teljesíteni, de a számára ellenszenves 3 fiúnak igen. Az elkövető megfenyegette őket, hogy legközelebb tájékoztatja az oktatót, hogy az említettek puskáznak, amire az volt a reakció, hogy tartózkodnia kellene ettől, mert mindenképp erősebb az egyik fiú nála. Az elkövető reakciója, a következő volt, „a golyó mindenkit fog”.⁷⁰

Az első iskolai lövöldözés 1974-ben Olean-ban történt, New York államában. 1999-ben a Columbine középiskolában történő ámokfutás volt az egyik legsú-

⁶⁷ Osztálytársa megölését tervezte a 16 éves fiú - a Győr-Moson-Sopron Vármegyei Főügyészség sajtóközleménye. *Magyar Ügyészség* (online), 2023. szeptember 25. <https://tinyurl.com/257j76na>

⁶⁸ Btk. 16. §.

⁶⁹ Domokos Andrea: Hallgatók a célkeresztben In: Barabás A. Tünde – Christián László (szerk.) *Ünnepi tanulmányok a 75 éves Németh Zsolt tiszteletére: Navigare necesse est*. Budapest, Ludovika, 2021. 109–118.

⁷⁰ Kulcsár Gabriella: *Az iskolai ámokfutások etiológiája és a prevenció lehetőségei*. PHD értekezés. Pécsi Tudományegyetem, 2014. 141–148.

lyosabb mészárlás az iskolai lövöldözések esettanában, 12 diákot, 1 tanárt öltek meg, 23 személyt sebesítettek meg súlyosan, majd öngyilkosságot követtek el. A tervük ennél több ember megölése volt, konkrétan 250 diák halálát akarták elérni. A két lövöldöző az iskolában különcként számított, nem fogadták be őket a többiek, a hierarchia alján álltak, rendszeresen különböző gúnynevekkel illették őket.⁷¹

Az iskolában a fiatalok egymással szemben megjelenő erőszakának a legsúlyosabb formája az iskolai ámokfutás. Ha az oktatási intézmények falai között előforduló bántalmazásról beszélünk az iskolai lövöldözés elkövetése az egyik legritkábban előforduló cselekmény. Viszont a 20. század második felétől egyre gyakrabban fordult elő az Amerikai Egyesült Államokban, majd Európában is megjelent. Az iskolai lövöldözések során emberölés vagy annak kísérlete történik, az elkövető(k) jelenlegi vagy korábbi tanulója a tanintézménynek. A cselekményt előre kitervelten követik el, az a céljuk, hogy minél több áldozattal járjon az ámokfutásuk.⁷²

Az iskolai ámokfutás hátterében egyik legfontosabb tényező az elkövető kortársai által elszenvedett zaklatása.⁷³ Az elkövetőkre jellemző, hogy magányosak, nem tudnak beilleszkedni a kortársaikhoz, befelé fordulók, erős a vonzalmuk az erőszakhoz, halálhoz, bosszúhoz. 95%-a az elkövetőknek férfi, akik 14-20 év között vannak, ritka, hogy komoly pszichés betegséggel rendelkeznek, vagy, hogy csonka vagy hátrányos családból származnak. Hosszan tervezik, jól előkészítik a cselekményt, de a tetteik mögött nem húzódik meg sem ideológiai, politikai vagy fundamentális kötöttség, de ezt látják az egyetlen lehetséges problémamegoldásnak. Helyszíneként a nagyobb létszám befogadására alkalmas helyiségeket választják, mint az ebédlő, tanterem vagy folyósó, és itt több lehetőség adódik a menekülésre is. Az időpont tekintetében délelőttöt vagy kora délutánt választják, amikor a legtöbb potenciális áldozat tartózkodik az intézmény falain belül. Célpontjaik személye nem annyira fontos, mint inkább a száma a meghatározó, de egyes elkövetők „halállistát” is írnak.⁷⁴

⁷¹ Domokos Andrea: Iskolai és campus-erőszak az Amerikai Egyesült Államokban a XXI. században. In: Borbíró Andrea – Inzelt Éva – Kerezi Klára – Lévay Miklós – Podoletz Léna (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: A büntetés, mint végső eszköz. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére.* Budapest, Eötvös, 2014. 95–106.

⁷² Kulcsár i. m. 32.

⁷³ Uo. 70–74.

⁷⁴ Pásztor Attila – Angyal Miklós: Iskolai lövöldözők: kriminálpszichológiai adalékok a megértéshez és a beavatkozási lehetőségekhez. *Psychiatria Hungarica*, 2016/4. 193–204.

A bűncselekmények csupán kis százalékát követik el szűrő-vágó eszközzel pl. késsel. Ezzel szemben a diákok 90%-ot meghaladó arányban lőfegyverrel valószínűsítják meg az elkövetést, de egy-egy esetben kiegészítő jelleggel robbanószerkezetet vagy gyújtogatást is alkalmaztak. A lőfegyver könnyen elrejthető és a lehető legnagyobb kívánt hatást tudja elérni vele a tettes. Az elkövető elsődleges célja, hogy minél több áldozatot szedjen, ennek érdekében a saját testi épségét is veszélyezteti, a legtöbb esetben öngyilkosságba torkollik a bűncselekmény.⁷⁵

3.2. Közvetett (indirekt) erőszak fajtái

A másik nagy kategória a közvetett (indirekt) erőszak, ennek során a zaklató és az áldozat között nincs nyílt konfrontáció, az atrocitás burkolt formában jelenik meg. Ebben a felállásban gyakran nehézséget jelent megállapítani, hogy ki volt a zaklató. A közvetett erőszak nem verbális, fizikai formája megnyilvánulhat pl. az áldozat személyes tulajdonába tartozó dolgok megrongálásában vagy eltulajdonításában, de az elkövető másokat is rávehet az áldozat fizikai bántalmazására, ami szintén ide tartozik. A nem verbális csoporton belül, a nem fizikai erőszakhoz az áldozat kiközösítése, levegőnek nézése, a számára kellemetlen képek, videók terjesztése sorolható. A közvetett erőszak verbális csoportjának elemei pedig lehet pl. a rosszindulatú pletykák terjesztése, az áldozat kapcsolatainak tönkretétele.⁷⁶

3.2.1. Lopás – Btk 370. §

2017 februárjában egy miskolci általános iskolai tanuló az egyik tanóra alatt egy osztálytársa pénztárcáját ellopta, benne készpénzzel, diákigazolvánnyal és tömegközlekedési bérlettel. A készpénzt édességre költötte. A következő napon a vádlott a tanóra alatt kikéredzkedett a tanteremből, elvette a szekrényből az egyik osztálytársa kabátját, egy üres tanterembe tette, ezt követően szünetben

⁷⁵ Kulcsár i. m. 99.

⁷⁶ Ken Rigby – Phillip T. Slee: Bullying among Australian school children: Reported behavior and attitudes to Victims. *Journal of Social Psychology*, Vol. 131. (1991) 615–627.

magára vette az eltulajdonított kabátot, majd a saját kabátját rávette így próbálta leplezni a lopást.⁷⁷

2018 tavaszán a tizenhat éves elkövető egy tantermi padban felejtett telefont rejtett el a ruházatában, majd csempészett ki az iskolából. A vádlott később eladta a telefont, de a memóriakártyáját megtartotta. A sértettel üzenetet is váltott arra vonatkozóan, hogy kényszerítették a telefonja ellopására, ami nem volt igaz.⁷⁸

A Btk. a lopás bűncselekményét megvalósító gyermekkorúak ellen megszünteti az eljárást.⁷⁹ A lopás tényállását az az elkövető valósítja meg, aki idegen dolgot azért vesz el másától, hogy azt jogtalanul eltulajdonítsa.⁸⁰ A lopás jogi tárgya a tulajdonjog, mert a cselekmény a birtokláshoz való jog ellen irányul, az elkövetési magatartás pedig az elvétellel valósul meg.⁸¹

A lopás az iskolában mindennapos jelenségként írható le. A gyermekek túlnyomóan úgy vélik, hogy ha kisebb értékű tárgyat lopnak el a társuktól (tolltartó, füzet, cipő, ruha stb.) az még nem bűncselekmény.⁸²

A 2009-ben végzett széleskörű kutatás vizsgálat során, a következőkre jutottak a diákok egymás közötti lopás elkövetésének tekintetében: az elkövetők aránya 3,5%-ra tehető, az elszenvedőké 21,4%-ra, az érintettek aránya pedig 22,8%-ra.⁸³

3.2.2. Rongálás – Btk. 371. §

A rongálás nem tartozik, azok közé a bűncselekmények közé, amik esetében a 14 év alattiak büntethetők.⁸⁴ A rongáláskor az elkövető megsemmisíti, megrongálja az idegen vagyontárgyat, mellyel értéksértést követ el.⁸⁵

⁷⁷ Meglopta iskolatársait. *Magyar Ügyészség* (online), 2020. március 24. <https://ugyeszseg.hu/meglopta-iskolatarsait/>

⁷⁸ A padból lopta el az iskolatársa telefonját. *Magyar Ügyészség* (online), 2018. március 7. <https://ugyeszseg.hu/a-padbol-lopta-el-az-iskolatarsa-telefonjat/>

⁷⁹ Btk. 16. §.

⁸⁰ Btk. 370. §.

⁸¹ Belovics–Molnár–Sinku (2019) i. m. 690.

⁸² Péter i. m. 46–47.

⁸³ Hajdu–Sáska i. m. 43–44.

⁸⁴ Btk. 16. §.

⁸⁵ Btk. 371. §.

A rongálás jogi tárgya a tulajdonjog, más értékkel rendelkező vagyontárgyában (ami a bűncselekmény elkövetési tárgya), kárt okozó cselekmény. Az elkövetési magatartás a vagyontárgy megsemmisítése, megrongálása. A rongálás olyan cselekmény – falfirkák festékszóróval, filctollal vagy más felületképző anyag használatával létrehozott képi, grafikus vagy szöveges felületbevonat. a középület falán, gépkocsi meghúzása éles tárggyal.

Az iskolások életében gyakorta előforduló történés a másik tulajdonába tartozó értéktárgyak pl. füzetek, könyvek összefirkálása, összetépése, kidobása, ruházatának megrongálása stb.

3.2.3. Személyes adattal visszaélés – Btk. 219. §

A személyes, közérdekű adatok védelméhez fűződő jogot az Alaptörvény is deklarálja. A bűncselekmény elkövetési tárgya a személyes adat, az elkövetési magatartás a fiatakorúak esetében az adattal való jogosulatlan visszaélés.⁸⁶ A fiatakorúak körében jelentős érdeksérelem bekövetkezésére irányul, mintsem vagyoni előny megszerzésére. A *cyberbullying* fogalmi körében tartozik, mint okos telefonnal történő fénykép, videó készítés, majd annak megosztása, ennek a *cyberbullying* kategóriának a *'Happy Slapping'* és *'Snuff Video'* az elnevezése. A *'Happy Slapping'* az áldozatok fizikai bántalmazásakor történő videózást és annak megosztását, a *'Snuff Video'* a korábbi kategória sokkal durvább cselekménye, akár fizikai bántalmazás, vagy nemi erőszak elkövetése közben történő fénykép és videókészítést és közzétételét jelenti.⁸⁷

4. Iskolai erőszak elkövetésének helye

Az iskolában történő erőszak nem csak az iskola közvetlen falai között jelenik meg, hanem a diákok iskolával közvetlenül használatos területein is. A cselekmény megtörténhet az épületben, de az iskolai erőszakhoz tartozik, ha az iskola udvarán, az iskolába vezető úton – odafelé vagy hazafelé vezető utakon –, de akár a lyukasórában, szünetben a tanulók által használt tereken, helyeken, iskolabuszon stb. történő erőszak. Emellett azokban az intézményekben is, melyek

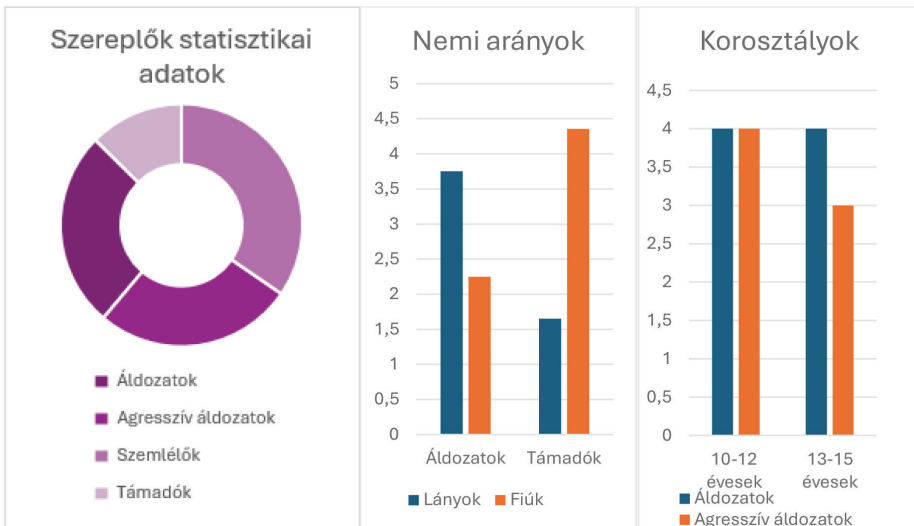
⁸⁶ Belovics–Molnár–Sinku (2019) i. m. 275–277.

⁸⁷ Csemáni Váradi Erika: Az égetéstől az online agresszióig – interdiszciplináris kitekintés In: Nagy Zoltán (szerk.): *Az összehasonlító jog eszközeivel a gyűlölet ellen*. Budapest, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, 2023. 52–54.

szorosan összefüggnek az iskola és a diákok mindennapjaival, mint a kollégium vagy sportlétesítmények területe.⁸⁸

5. Az iskolai erőszakkal kapcsolatos statisztikai adatok

Hazánkban 2004-ben Figula Erika Szabolcs-Szatmár megyében végzett kutatást, mellyel az iskolai kortárs erőszak előfordulásának gyakoriságát térképezte fel 505 tanuló bevonásával. Az áldozatok száma 132 fő, vagyis 26,14%, agresszív áldozat 134 fő, vagyis 26,53%, támadók száma 65 fő, vagyis 12,87%, és szemlélőként 174 fő, vagyis 34,46% vett részt a cselekményben. Az áldozatok esetében 62,5% lány, míg a fiúk aránya 37,5% volt. A támadók esetében az arány fordítottan alakult: a fiúk aránya 72,6%, míg a lányoké 27,5% volt. A 10-12 és 13-15 évesek között magasabb az áldozatok aránya, az agresszív áldozatok száma a 10-12 éveseknél magasabb, mint a 13-15 éves korosztályban. Az elkövetők száma 10-12 éves korban alacsonyabb, mint 13-15 éves korban. A kutatás következtetései szerint a fiúk inkább támadói vagy agresszív áldozat szerepét töltik be, ellenben a lányokkal, akik az áldozatok vagy a szemlélő szerepét veszik fel gyakrabban.⁸⁹

⁸⁸ Utasi Judit: *Erőszak az iskolában*. Család, Gyermek, Ifjúság, 2000/1. 38.

⁸⁹ Figula Erika: Bántalmazók és bántalmazottak az iskolában. *Új Pedagógiai Szemle*, 2004. július–augusztus. <https://tinyurl.com/yc7d99tb>

Egy 2009-ben végzett kutatás során 186 középiskolában 7. és 11. osztályos diákokkal töltötték ki kérdőívet, összesen 4375 tanuló válasza álltak rendelkezésre. A középiskolákon kívül 25 budapesti oktatási intézményben töltötték ki a kérdőívet hetedik osztályos tanulókkal. A diákok egymás közötti agressziójának megjelenése leggyakrabban a kiabálás-káromkodás volt, amelyben 69,1% vett részt saját bevallása szerint. Megszégyenítésben elkövetőként vagy szemlélőként majdnem minden második diák részt vett. Emellett gyakran előfordult a kiközösítés is – ennek a diákok 32,6%-a volt az előidézője.⁹⁰

2010-ben végzett felmérés alapján 5., 7., 9., 11. osztályos tanulókat vizsgáltak, gyakoriság szempontjából 4 kategóriára bontották a bántalmazást. A bántalmazás gyakorisága az általános iskolás évfolyamokon (5–7. osztály) gyakoribb, míg az idősebb korosztályban csökkenést mutatott.⁹¹

Évfolyam	Elmúlt 1 hónapban nem fordult elő		1-2 esetben volt jellemző		Havonta 2-3 esetben		Hetente/ hetente többször is	
	elkövető	áldozat	elkövető	áldozat	elkövető	áldozat	elkövető	áldozat
5.osztály	72,0%	64,2%	22,6%	25,8%	2,5%	3,5%	2,8%	6,8%
7.osztály	69,9%	70,2%	24,2%	20,8%	1,9%	2,7%	4,0%	6,3%
9.osztály	76,1%	80,2%	18,0%	15,0%	1,9%	1,9%	4,0%	3,0%
11.osztály	80,3%	86,4%	14,5%	10,7%	1,1%	0,8%	4,1%	2,1%
Összesen	75,0%	76,3%	19,4%	17,4%	1,8%	2,1%	3,8%	4,2%

6. Konklúzió

Ranschburg Jenő megfogalmazása szerint, amióta az iskola a világon van, mindig is volt benne agresszió, és ameddig iskola lesz mindig is lesz benne agresszió.⁹²

Az iskolai erőszak egy komplex, összetett jelenség, több tudomány is vizsgálja, próbálja megfejtetni, elkerülni, szabályozni, büntetni. A Büntetőtörvénykönyv több tényállása is megvalósul hazánkban az iskolákban. A felállított hipotézis alátámasztható, hiszen a diákok között leggyakrabban előforduló erőszakos cselekményeket, mint pl. verekedés, más értékének elvétele, tönkretétele stb.,

⁹⁰ Hajdu–Sáska i. m. 43–44.

⁹¹ Németh–Költő i. m. 109–111.

⁹² Ranschburg Jenő: Az iskolai agresszió pszichológiai motívumai. *Új Pedagógiai Szemle*, 2008/6–7. 174.

a Btk. korábban felsorolt bűncselekményei szankcionalizálják, ugyanakkor a bűncselekmények nem fedik le teljesen az iskolai bántalmazás jelenségét. Az iskolai zaklatás akkor valósul meg, a diákok között, ha egy 'erősebb' diák szándékosan, hosszabb időtartamon keresztül verbálisan vagy fizikailag bántja az áldozatát, aki nem tudja magát megvédeni. A három elemnek meg kell jelennie, hogy iskolai kortárs erőszakról beszélhessünk. Ennek fényében az iskolai erőszakhoz a magyar szabályozásban a zaklatás tényállása áll a legközelebb, de ebből is hiányzik egy elem, az erő-egyensúly eltolódása a diákok között. A további tényállások, mint a zsarolás, kényszerítés esetében csak egy-egy elem jelenik meg a három közül. A pszichológus, szociológus kutatók nem a szabályozásban látják az elsődleges megoldást, hanem a megelőzésben, a büntetőjogi eszközök csak végső soron kerülhetnek előtérbe, a túlzott szankcionálással pedig végső soron több kárt okozhatunk, mint ami előnyünket szolgálná. A populáció legsérülékenyebb részét, a gyermekeket, már korai életszakaszuktól kezdve, ahogy bekerülnek egy közösségbe, a bölcsőde vagy óvoda intézménye keretében, ki lesznek téve egymás viselkedésének, ezzel megjelenhet a kortársbántalmazás is, amitől meg kell próbálni megóvni őket. Gyerekként eltérő mintákat, hiedelmeket hozunk magunkkal otthonról és egymásra is hatással vagyunk, de megfelelő megelőzési programokkal és a fiatalok tudatosabbá válásával ez a szám csökkenthető.